

Platåbergens Unesco globala geopark

En sammanfattning för dig som jobbar med att
förmedla platåbergslandskapets unika värden.

**PLATÅBERGENS
GEOPARK**
Läger av historia

unesco
Global Geopark

Vad är en Unesco Global Geopark?

En Unesco Global Geopark är ett område där man har geologi som är av internationell betydelse – något som är unikt i världen.

Utnämningen Unesco Global Geopark fungerar som en kvalitetsstämpel och ett bevis på att ett område har särskild status. Utnämningen innebär inget lagligt skydd. FN-organet Unesco har tre typer av utmärkelser som områden i världen kan få: världsarvsområden, biosfärsområden och geoparker.

En geopark har tre kärnuppgifter, enligt Unesco:

1. Utveckla en hållbar besöksnäring och geoturism* i området.
2. Utbildning, kunskapsspridning och främjande av forskning (till exempel genom guidningar, exkursioner, publikationer, skyltar och material riktat till barn och unga)
3. Bevarande av geologiska naturvärden (inventera och kartlägga geologi och säkerställa att värdefulla platser förvaltas på ett hållbart sätt och därmed bevaras för kommande generationer).

Sammantaget ska en geopark ge en ökad förståelse för hur vi bäst förvaltar våra naturresurser och vår planet, men också möjligheter till en positiv landsbygdsutveckling och en stolthet över sin bygd.

Det korta svaret – En geopark arbetar som aktiv organisation med att synliggöra och lyfta fram geologins påverkan i ett biologiskt, kulturellt och ekonomiskt sammanhang. Det vill säga sambanden mellan geologi, biologi, människor och kulturhistoria.

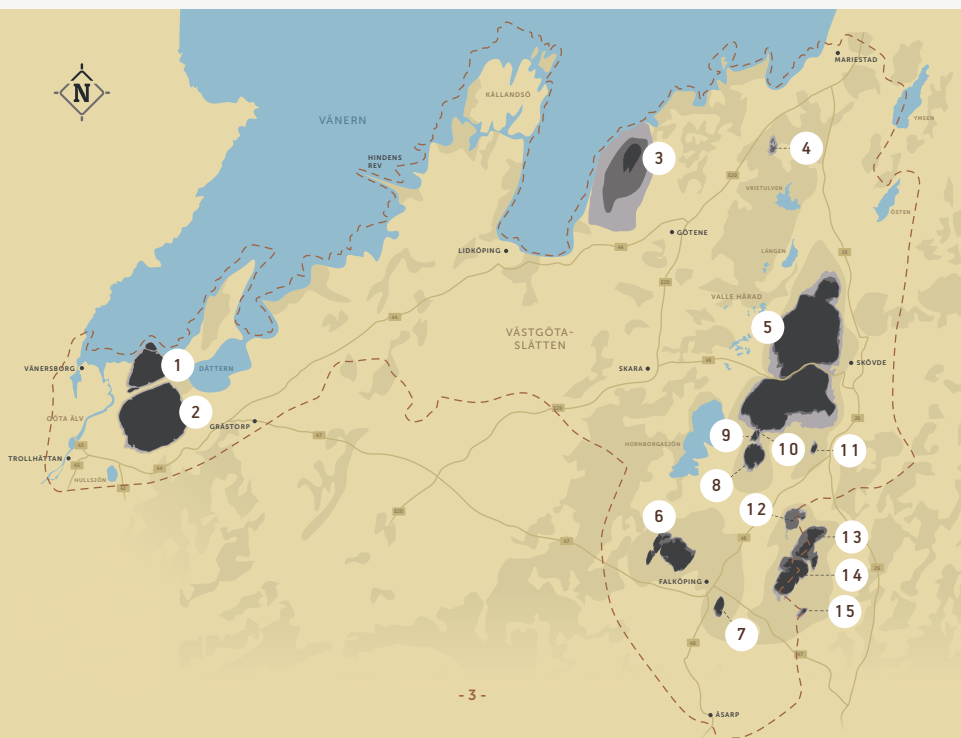
En geopark är geografiskt avgränsat område där landskapet och de geologiska besöksmålen är upplevelsen, och på vägen lär sig besökarna om natur- och kulturhistoria.

* = Geoturism definieras som turism som upprätthåller eller förstärker den speciella geografiska karaktären hos en plats – dess miljö, arv, estetik, kultur och invånarnas välbefinnande.

Fakta om Platåbergens Geopark

Området är 3690 km² stort och sträcker sig över nio stycken kommuner; Trollhättan, Vänersborg, Grästorps, Lidköping, Götene, Mariestad, Skara, Skövde och Falköping. Geoparkens gränser är satta utefter ett geologiskt perspektiv och inte efter kommungränserna.

Det finns femton platåberg i Västergötland, och de är alla uppbyggda på samma sätt (olika lager av bergarter). Fjorton av bergen ligger i geoparken, dessa är: Halleberg¹, Hunneberg², Kinnekulle³, Lugnåsberget⁴, Billingen⁵, Mösseberg⁶, Ålleberg⁷, Brunnhemsberget⁸, Tovaberget⁹, Myggeberget¹⁰, Borgundaberget¹¹, Plantaberget¹², Varvsberget¹³ och Gerumsberget¹⁴. Gisseberget¹⁵ är också ett platåberg men ligger utanför geoparkens administrativa gränser.

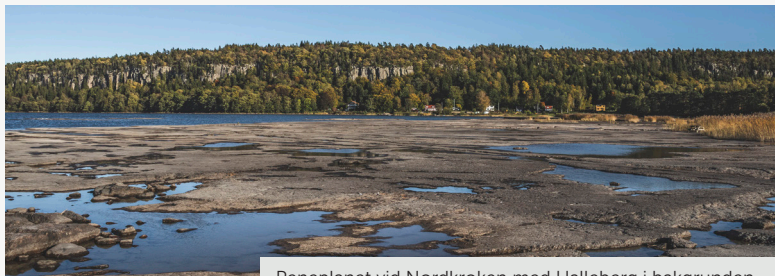
Varför har vi geologi av internationell betydelse?

I platåbergslandskapet har vi flera geologiska fenomen som är mycket speciella som i sin tur ger upphov till många och varierade naturtyper samt en spännande kulturhistoria. Detta vill vi uppmärksamma mer både nationellt och internationellt.

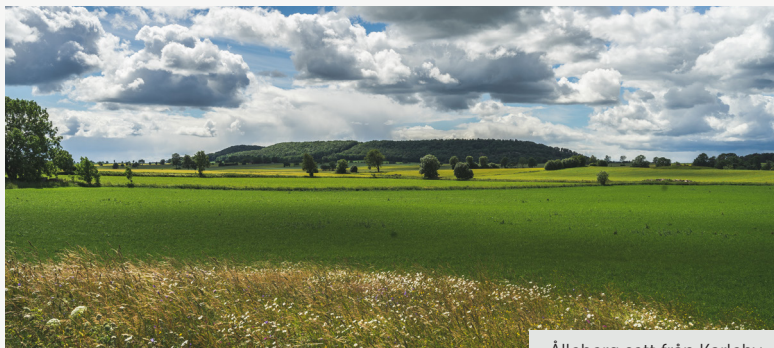
Peneplanet

Under platåbergen har vi peneplanet, en platt urbergsyta. Berggrunden som utgör peneplanet är rester av en uråldrig bergskedja som fanns för cirka 1700 miljoner år sedan. Bergskedjan eroderades sedan ner till en platt yta. Detta är en unik geologisk händelse som uppmärksammas internationellt och är ett viktigt område för geologisk forskning.

Det unika med peneplanet i geoparken är inte bara att bergytan här är väldigt platt, utan här har man också bevis för att peneplanet bildats före kambrisk tid dvs för mer än 500 miljoner år sedan. Detta genom att de sedimentära bergarterna som platåbergen består av bildats under och efter kambrium och att dessa bergarter täcker peneplanet. På ett fåtal platser i världen syns den plana urbergsytan mycket tydligt och några av dem är här i geoparken! Platserna där man kan se peneplanet är vid Nordkroken vid Halleberg och Slättbergen Sandhem-Halvorstorp i Trollhättan.

Peneplanet vid Nordkroken med Halleberg i bakgrunden.

Alleberg sett från Karleby.

Platåbergen

Platåbergen i Västergötland visar upp en lagerföljd med bergarter som berättar om den geologiska eran Paleozoikum (541 miljoner år sedan till 251 miljoner år sedan). Platåbergens olika bergarter består av urberg, sandsten, alunskiffer, kalksten, lerskiffer och trapp/diabas. Detta har gett landskapet sin vackra och varierande natur då olika växter trivs på olika berggrund. Det översta lagret (diabas) är yngst, cirka 280 miljoner år och har magmatiskt ursprung. På grund av sin hårdhet har diabasen skyddat de nedre lagren från nedbrytning.

Tack vare att berget bevarats kan vi nu läsa platåbergens berglager som olika kapitel ur jordens långa historia. Man hittar till exempel både fossil från numera utdöda djur och några av världens äldsta fynd av meteoriter i bergen. Alla platåbergen har inte samma lagerföljd. Det beror på vart magman trängde in i berget. T.ex. på Kinnekulle kan man vandra genom alla lagren. På Halle och Hunneberg hittar man sandsten, alunskiffer och ett mäktigt lager diabas och Lugnåsberget består endast av sandsten och lite alunskiffer. »

USA KL3 är en ramsa för att lätt komma ihåg de olika bergarternas lagerföljd: Urberg (peneplanet som består av granit eller gnejs), Sandsten, Alunskiffer, Kalksten, Lerskiffer, 3 Trapp/Diabas- trapp är en gammal benämning på diabas.

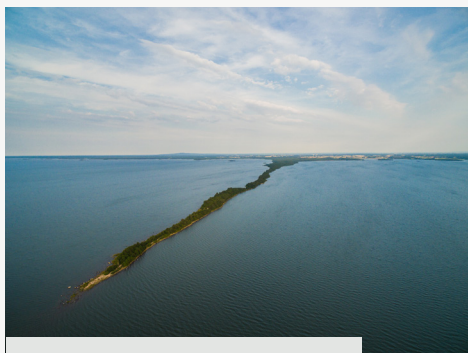
Kvartärgeologiska istidsavsättningar

Till slut har vi de kvartärgeologiska* istidsavsättningarna som skapat det vackra landskapet vi har idag! Många avsättningar i form av rullstensåsar, drumliner, moränryggar, sanddyner och den mellansvenska

israndzonen berättar hur isen rört sig och hur avsmältningen gick till efter istiden. Platser som vi särskilt förknippar med detta är Hindens rev och det böljande landskapet i Valle, men det finns många fler – fråga oss om platser i din närhet!

Av speciellt intresse är tappningen av den Baltiska issjön. Det är en dramatisk händelse då en föregångare till Östersjön, en färskvattensjö som bildats av isens smältvatten, plötsligt tappades på sitt vatten ut i Nordsjön precis vid Billingsens nordspets. Rester efter denna händelse är de kalspolade hållarna och stora rullstensblock vid Klyftamon nordväst om Billingen.

Platåbergslandskapet har varit viktigt för geologisk forskning i över 100 år. Så gott som alla Sveriges universitet som erbjuder utbildning inom geologi har obligatoriska fältexkursioner här. ♦

Hindens rev som sträcker sig cirka fem kilometer ut i Vänern – en del av den mellansvenska israndzonen.

Det korta svaret – I geoparken hittar man geologiska fenomen och platser som bara finns här eller på ett fåtal platser i världen. Den geologiska historien sträcker sig 1700 miljoner bakåt i tiden! Av särskilt internationellt intresse är: ➡

- Peneplanet
- Platåbergen
- Kvartärgeologi (istidsavsättningar)

* = kvartär är en geologisk tidsperiod som spänner från ca. 1,8 miljoner år sedan till nutid.

Punktlista över den geologiska historien i geoparken:

En geopark – inte bara geologi!

Geologin ligger till grund för mycket! De västgötska platåbergen har gett förutsättningar för helt unika naturmiljöer. Variationen i bergarter ger en ovanligt stor variation i naturtyper. Här har vi rikkärr, alvarmarker, älgar, bokskogar, orkidéer, häckande rovfåglar, trandans och djupa granskogar.

Geologin ligger också till grund för det goda odlingslandskapet. Västgötaslätten sträcker sig från söder om Vänern och österut. Den bördiga jorden var anledning till att vikingagårdar och kungahus växte fram just här.

Människorna i platåbergslandskapet har i alla tider haft ett ekonomiskt och emotionellt band till bergen. Stenbrott, kalkbränning, kvarnstensgruvor, stenhuggerier och till och med en urangruva! Bergen har varit, och är fortfarande, en viktig resurs som människorna livnär sig på. Kulturhistorien är otroligt rik i området med massor av fornminnen, gamla stenkyrkor, slott och industrilämningar!

I en geopark jobbar man aktivt för att visa fram och sprida kunskap om geologi och geologiska platser. Detta kan vara genom kartläggning av geologiska besöksmål som kan vara grund för en besöksnäring och ökad turism. Men de kartlagda miljöerna kan också användas som exkursionslokaler för skolor och universitet. En viktig uppgift är att säkerställa att dessa platser förvaltas på ett hållbart sätt och därmed bevaras för kommande generationer. ♦

Det korta svaret: Geologin i geoparken har skapat förutsättningar för mycket unika naturområden men också format landskapets kultur och industrihistoria. Plåtebergens geopark arbetar som en aktiv verksamhet med att förmedla detta för att upprätthålla Unesco-statusen.

Exempel på aktiviteter i Platåbergens Geopark

Naturguidningar och föreläsningar för allmänheten. Grupper, föreningar, utbildningar och företag

Skolprojekt riktat mot geologi och naturkunskap både lokalt men även tillsammans med andra geoparker i världen genom t.ex. Erasmusprojekt.

Förmedling av kunskap genom tex. hemsida, sociala medier, broschyrer, skyltar och utställningar.

En geopark samarbetar också med forskningsinstitutioner och ska gynna geologisk forskning i området. Ömsesidigt idé- och kunskapsutbyte sker genom deltagande i årliga konferenser.

Ett varierande landskap

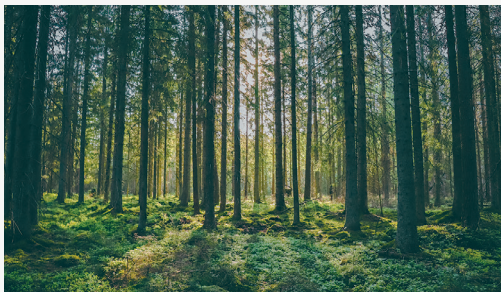
De olika bergarterna har gett olika förutsättningar till olika platser i området. Varje landskapstyp har sina egenskaper och varierande natur och stor artrikedom.

Urberget, även kallat det subkambrika peneplanet, visar sig som plana slättberg eller karga strandhällar och är en av Sveriges äldsta landskapstyper.

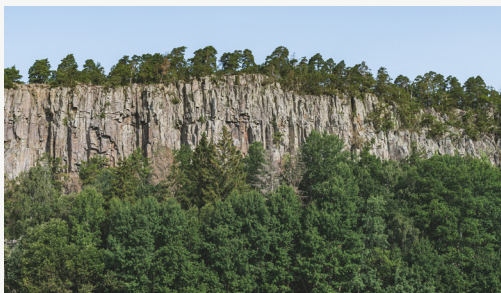
URBERGET

I **Platäernas skogar** finns barrskogar med vissa inslag av lövträd. På vissa otillgängliga platser finns mer naturliga skogar, som tex. randskogen på Halle- och Hunneberg.

PLATÄBERGEN

Hammaren är dramatiska klippväggar av diabas som kan ses på vissa av bergen, tex. Halle- och Hunneberg. Där bildar den uppemot 60 meter höga lodräta stup.

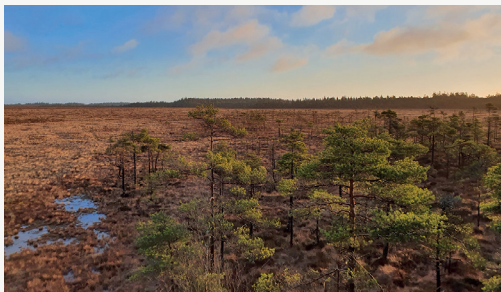

Där kärr ligger i anslutning till kalksten blir grundvattnet kalkrikt. Det ger upphov till så kallade **rikkärr** med mycket rik flora med många olika arter.

I sluttningarnas nedre delar är det blött av framspringande grundvatten som skapar kärr, källor och sumpskogar. Ett exempel är gamla **alkärr**.

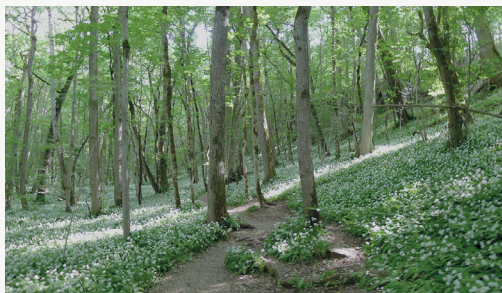

Mossarna är en av bergsplatåernas karaktäristiska naturtyper med ett rikt fågelliv. Vitmossan har en förmåga att växa under blöta, näringsfattiga förhållanden.

Rasbranterna nedanför hammaren har bildats av diabasblock och stenar som rasat ner från klippväggen ovanför. Här skapar ökenur och ängsur intressanta miljöer.

I bergens sluttningar påträffas **lummiga lundar** med ädellövträd där alm, ask, lind och lönn växer. Ofta påträffas gamla jätteträd med en viktig roll för den biologiska mångfalden.

PLÅTBERGEN

Människor har i årtusenden brukat marken på bergen. Diabasplåtarnas små torp till sluttningarnas gods och gårdar har skapat ett vackert **kulturlandskap**.

När isavsmältningen, vid senaste istiden, stannade upp låg iskanten stilla här i nästan tusen år. Resultatet blev **moränryggar, deltan och andra avlagringar**.

SLÄTTEN

Inlandsisen har påverkat topografin och skapat lågpunkter i landskapet dit vattnet söker sig. **Forsande vattenfall, ringlande åar och strömmande älvar.**

Topografi, berggrund och jordarter skapar **sjöar** med olika storlek, form, djup och näringsinnehåll. Detta ger ett pulserande fågelliv och artrik flora.

Västgötaslätten förvandlades från att ha varit ett varierat kulturlandskap med våtmarker, ångar och betesmark till ett mer renodlat åkerlandskap.

Hur jobbar Platåbergens geopark med hållbarhet och Agenda 2030?

Platåbergens Geopark följer Agenda 2030 och de svenska uppsatta målen inom miljö, kultur och friluftsliv och arbetar med att sprida information om dessa. Geoparken skall jobba för en hållbar turismutveckling. Geoparken har ett antal uppsatta riktlinjer att följa och ställer också vissa krav på samarbetspartners.

GLOBALA MÅLEN
för hållbar utveckling

Digital verktygslåda

På geoparkens hemsida hittar du vår digitala verktygslåda med fortbildningsmaterial både i text, bild och film.

Materialet är tänkt att vara en tillgång för att vi alla ska kunna hjälpas åt med att stärka platåbergslandskapet som besöksmål. Materialet är fritt att användas i kommunikation och marknadsföring av er verksamhet och platåbergslandskapet. Tillsammans skapar vi en hållbar besöksnäring.

Varför behövs detta? För att kunna särskilja sig och konkurrera mot andra platser – både i Sverige och i Världen – krävs en förståelse för vad som gör platsen unik. Vi tror att den förståelsen och kunskapen är viktig att ha med sig i hela kedjan. Allt från paketering och marknadsföring till mötet med kunder och besökare.

Platåbergslandskapet är unikt i världen. Kunskap om den resurs som landskapet är – med en fantastisk mångfald av besöksmål – kan vara just det lilla extra som gör att en verksamhet profilerar sig och sticker ut ur mängden. Genom att stärka kunskapen om vårt område och att vi tillsammans kan berätta för gästen – både innan och under sitt besök – att detta är en speciell plats så hoppas vi på en stark besöksanledning! ♦

Detta kan du hitta i verktygslådan:

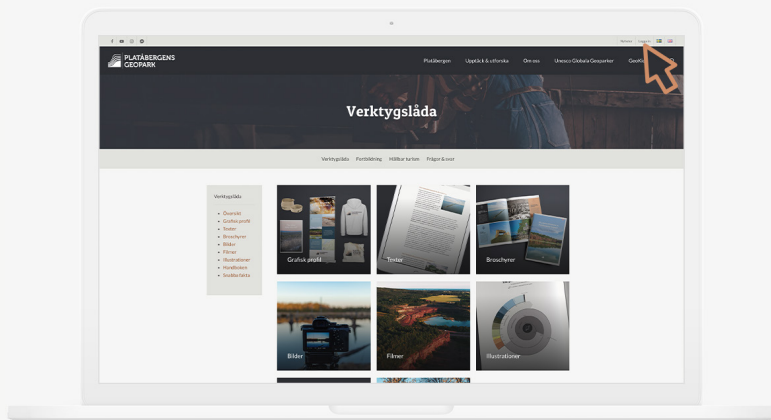
- Tillgång till digitala utbildningar, seminarier, m.m.
- Informativa och utbildande kortfilmer om olika ämnen.
- Färdiga texter att använda till dina sociala medier och hemsida.
- Bildbank med foton att fritt använda i din verksamhet.
- Illustrationer som kan användas vid tex guidning.
- Alla våra broschyrer finns tillgängliga för nedladdning.
- Databas över platser i geoparken för naturturism (Kommande).

Vad gör jag nu?

För att komma åt verktygslådan så loggar man in på:
www.platabergensgeopark.se
Klicka på "Logga in" högst upp till höger, ovanför huvudmenyn.

Lösenord:

platå_2021

Var kan jag lära mig mer?

LÄNKAR

www.platabergensgeopark.se

www.visitgeoparks.org

www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks

BROSCHYRER

Genom våra broschyrer som du kan ladda ner på vår site. Kontakta oss om du önskar ett fysiskt ex.

SOCIALA MEDIER

Genom våra sociala medier;
Facebook, Instagram och Youtube.
Sök på Platabergens Geopark.

KONTAKT

Anna Bergengren

Koordinator

Phone: +46 739 10 89 51
anna.bergengren@grastorp.se

Sofia Hultman

Besöksnärringsstrateg

Phone: +46 732 47 03 06
sofia.hultman@grastorp.se

Henrik Teodorsson

Kommunikatör

Phone: +46 701 48 29 07
henrik.teodorsson@grastorp.se

©2023 Platabergens Unesco globala geopark

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala
utvecklingsfonden

**PLATABERGENS
GEOPARK**
Lager av historia

www.platabergensgeopark.se